

SAUGOMŲ TERITORIJŲ PLĖTRA LIETUVOJE: VALDYMO IŠŠŪKIAI

Asta Juknevičiūtė, Pranas Mierauskas

Mykolo Romerio universiteto Aplinkos politikos katedra, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Santrauka. Lietuva turi savo saugomų teritorijų sistemą. Šiai sistemai palaikyti bei stiprinti būtinas efektyvus administracijų tinklo valdymas. Tik suvokdami jos kūrimo ir vystymo procesą, kylančias problemas, galime žvelgti į ateitį ir priimti efektingus sprendimus. Straipsnyje apžvelgiama Lietuvos saugomų teritorijų sistemos kūrimo istorinė raida, nagrinėjama Europos Sąjungos įtaka darniai šių teritorijų plėtrai. Pirmojoje straipsnio dalyje pateikiama saugomų teritorijų sistemos Lietuvoje kūrimo raida ir pokyčiai. Antroji straipsnio dalis skirta šiuolaikiniams saugomų teritorijų valdymo iššūkiams bei išskirtos priežastys, mažinančios saugomų teritorijų sistemos efektyvumą. Remiantis 2009 m. siūlytais saugomų teritorijų valdymo pertvarkos modeliais, daroma išvada apie saugomų teritorijų valdymo tendencijas.

Reikšminiai žodžiai: saugomos teritorijos, saugomų teritorijų valdymas, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, pertvarkos modeliai.

ĮVADAS

Saugomos teritorijos yra svarbus gamtos ir kultūros paveldo vertybių išsaugojimo pagrindas. Tokiose teritorijose esančios vertybės turi žymiai didesnę galimybę išlikti, nes jose minimizuotas antropogeninis poveikis, galintis pažeisti objektus ar sutrikdyti ten esančių individų tolesnį gyvavimą. Todėl, laikantis darnaus vystymosi principų, visame pasaulyje yra siekiama užtikrinti gamtinių ir kultūrinių vertybių apsaugą, paliekant ateities kartoms jas tokias, kokias turime šiandien bei derinti suinteresuotųjų asmenų ir vietinių bendruomenių veiklas.

Ne mažiau svarbi išsaugojimo sąlyga yra efektyvus saugomų teritorijų valdymas. Yra skirtumai tarp saugomų teritorijų valdymo, administravimo ir tvarkymo sąvokų (Mierauskas, 2012). Valdymas yra suprantamas platesne prasme, apimantis

ne tik administravimo, bet politinius, teisinius ir kitus aspektus bei platesnį suinteresuotųjų asmenų dalyvavimą sprendimų priėmimo ir jų dalyvavimą teritorijų valdyme ir tai siejama su naujojo viešojo valdymo koncepcija. Administravimas yra labiau tradicinė valdymo forma, paremta hierarchine sprendimų priėmimų sistema (t. y. iš viršaus į apačią), kai juose nedalyvauja, arba tik formaliai dalyvauja suinteresuotieji asmenys. Tvarkymas yra labiau susietas su konkrečiomis vykdymomis priemonėmis (pvz.: gamtotvarkos, rekreacijos organizavimo ir pan.). Valdymas plačiąja prasme gali apimti tiek tradicinį administravimą, tiek tvarkymą. Kadangi Lietuvos saugomų teritorijų valdymas dar vykdomas hierarchinės sistemos principais, t. y. iš viršaus į apačią, administravimo sąvoka dar gali būti taikoma, tuo tarpu labiau ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse yra taikoma šiuo-

laikiški naujojo viešojo valdymo principai (Mierauskas, 2012). Nėra įrodyta, jog kuri nors valdymo sistema yra pati tinkamiausia, nes kas tinka vienai teritorijai, nebūtinai vienodai tiks ir kitai. Todėl šalis turi nacionalines saugomų teritorijų sistemas ir naudoja savo valdymo modelius. Šiuo metu saugomos teritorijos visame pasaulyje užima 12,9 proc., todėl vaidina labai svarbų vaidmenį išsaugant jose esančias vertybes (IUCN, 2010).

Lietuvos „ypač“ saugomos teritorijos užima apie 15,6 proc. ploto (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012). Tačiau ligi šiolei nėra vienareikšmio sutarimo, ką laikyti saugomomis teritorijomis. Vieni autoriai joms priskiria konservacinės apsaugos plotus, tuo tarpu kiti supranta kaip visas vietas, kuriose yra kokių nors ribojimų, o tokių priskaičiuojama iki 80 proc. Lietuvos teritorijos (Lipavičius, 2008). Kas sąlygoja skirtingą supratimą? Ar dabartinis administravimo modelis užtikrina tinkamą vertybių apsaugą ir yra laikomas efektyviausiu? Ar Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra tokia paini, kad formuoja prieštaringas nuomones? Temos aktualumą lemia dažnai diskutuojami klausimai dėl Lietuvos saugomų teritorijų plotų pagrįstumo. Kaip ši sistema tapo tokia, kokią ją turime dabar ir kas įtakoją jos kūrimą? Ar ją formuojant buvo remtasi moksliniais tyrimais? Šiuos klausimus pabandysime straipsnyje aptarti.

Pirmojoje šio straipsnio dalyje pateikiama saugomų teritorijų sistemos Lietuvoje kūrimo raida ir pokyčiai. Antroji straipsnio dalis skirta šiuolaikiniams saugomų teritorijų administravimo (valdymo) iššūkiams bei išskirtos priežastys, mažinančios saugomų teritorijų sistemos efektyvumą. Remiantis 2009 m. Aplinkos

ministerijos suformuotos darbo grupės (Saugomų teritorijų..., 2009) siūlytais saugomų teritorijų valdymo pertvarkos modeliais, daroma išvada apie saugomų teritorijų administravimo tendencijas.

Šio straipsnio *tikslas* yra apžvelgti Lietuvos saugomų teritorijų sistemos formavimosi raidą, jos pokyčius, nustatyti pagrindines administravimo problemas ir tendencijas.

Tikslo įgyvendinimui yra suformuluoti tokie *uždaviniai*:

- išanalizuoti saugomų teritorijų Lietuvoje kūrimosi istoriją ir Europos Sąjungos teisės aktų įtaką saugomų teritorijų tinklo formavimuisi;
- susipažinti su įvairių autorių nuomonėmis dėl Lietuvos saugomų teritorijų kompleksiskumo ir dėl to kylančiomis problemomis;
- išnagrinėti 2009 m. siūlytus saugomų teritorijų administravimo pertvarkos modelius;
- atskleisti saugomų teritorijų Lietuvoje administravimo tendencijas.

Šio straipsnio tyrimo *objektas*: Lietuvos saugomų teritorijų valdymas (administravimas).

Tyrimo metodai: taikyti analitinis kritinis, apibendrinimo, dokumentų analizės, lyginamasis metodai.

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLO LIETUVOJE RAIDA IR POKYČIAI

Lietuvos saugomų teritorijų kūrimas buvo ilgas ir sudėtingas procesas, trukęs ne vieną dešimtmetį ir tebesitęsiantis iki šiol. Literatūroje (Baškytė ir kt., 2006) aptinkamas šalies saugomų teritorijų raidos skirstymas į 6 etapus: senasis baltiškasis, feodalinis, tarpukario Lietuvos, anksty-

vojo sovietmečio, vėlyvojo sovietmečio ir dabartinis. Pirmuosiuose etapuose pasitebimos tik saugomų teritorijų tradicijų užuomazgos, o pati saugomų teritorijų sistema pradėjo kurtis gerokai vėliau.

Idėjos steigti saugomas teritorijas ėmė ryškėti tik XX amžiuje. Aktyvūs Lietuvos šviesuoliai¹¹ pradėjo siūlyti įvairias teritorijas, kurios galėtų būti saugomomis. Taip pamažu atsirado pirmosios saugomos teritorijos, kurioms buvo bandyta taikyti rezervatinį režimą (Žuvinto, Kiauneliškio, Kamšos) arba draustinių tipo apribojimus. Draustiniai pirmiausia buvo skirti medžiojamosios faunos atkūrimui ir vėliau transformuoti į medžioklės rezervatus. Bet laikui bėgant, jie buvo panaikinti arba jų vietoje įkurti nauji. Todėl pirmąją jau oficialia, saugoma teritorija, siekiančia mokslinių ekologinės apsaugos tikslų, Lietuvoje laikomas 1937 m. įkurtas, o vėliau 1946 m. vasario 5 d. įteisintas Žuvinto gamtinis rezervatas (Baškytė ir kt., 2006).

XX amžiaus viduryje priimti pirmieji įstatymai: Kultūros paminklų (1940), Gamtos apsaugos (1959). Pastarajame buvo numatytos pagrindinės saugomų teritorijų kategorijos, jų režimas ir prioritetai. Juo remiantis įkurti pirmieji gamtiniai ir kompleksiniai draustiniai (91), kurie suformavo viso saugomų plotų tinklo pagrindą. Vėliau draustinių sąrašas buvo nuolat pildomas naujais draustiniais. Taip pat buvo sudarytas kultūros paveldo objektų sąrašas beveik su tūkstančiu architektūros paminklų (parkai, senamiesčiai, kaimai). Šiek tiek vėliau, jau 8-ajame dešimtmetyje buvo pradėti steigti Nacionaliniai parkai, kurių pirmasis – „LTSR

nacionalinis parkas“, įkurtas 1974 m. (dabartinis Aukštaitijos nacionalinis parkas). Beveik tuo pačiu metu įsteigti ir du gamtiniai rezervatai – Čepkelių (1975 m.) bei Kamanų (1979 m.) (Baškytė ir kt., 2006).

XX a. pabaigoje buvo pasiūlyti reikšmingi pokyčiai, turėję įtakos saugomų teritorijų plėtrai. Prof. P. Kavaliauskas, vadovaudamas Vilniaus universiteto Kraštotvarkos grupei bei padedant Botanikos institutui ir įvairiems ekspertams, pasiūlė saugomų teritorijų sistemos sudėtį ir naujas saugomų teritorijų kategorijas¹². Tuomet buvo parengta ypač saugomų Lietuvos teritorijų perspektyvinė schema, numatant esminį šalies saugomų teritorijų tinklo pertvarkymą daugiau nei dvigubai padidinant saugomų teritorijų plotą. Pasiūlymai buvo pradėti įgyvendinti. Tokiu būdu įteisinta gamtos paminklų kategorija, kuriai priklausė 415 objektų, neskaitant istorinių parkų. Įteisintos ir ekologinės apsaugos zonos, užimančios daugiau nei ketvirtadalį šalies ploto. Taip pat suformuota gamtinio karkaso koncepcija, kurio schema, paremtą gamtos mokslų principais, sukūrė Vilniaus universitetas ir tokios teritorijos sudarė 60 proc. ploto. Tuometinio Lietuvos gamtos apsaugos komiteto duomenimis, saugomos teritorijos 1988 m. Lietuvoje sudarė 7,5 proc. teritorijos: draustiniai (248, tipų - 16), rezervatai (4), nacionaliniai parkai (6) ir saugomi paminklai (379) (Šešelgis, 1991).

Atkūrus Nepriklausomybę (1990 m.), trijų metų bėgyje buvo užbaigtas kurti Lietuvos saugomų teritorijų tinklas – sis-

¹¹ T. Ivanauskas, P. Matulionis, J. Tumas-Vaižgantas ir kiti.

¹² „Lietuvos saugomų teritorijų sistemos formavimo koncepcija“ (1971-1985 m.) ir „Lietuvos gamtinis karkasas ir jo lokalizavimas“ (1980-1990 m.).

tema, kuri, pasak R. Baškytės, prilygsta Europos standartams. Vienu teisės aktu¹³ suformuota 30 regioninių parkų sistema, apėmusi 11 proc. ploto ir baigta kurti bendradarbiaujant su planuotojais bei aplinkosaugos institucijų darbuotojais. Kokių nors priemonių įteisinimas paprastai atsilieka nuo mokslinių ir projektavimo darbų (Kavaliauskas ir kt., 1989). Po to, kai ji buvo sukurta, priimti įstatymai, kaip tas teritorijas valdyti: Saugomų teritorijų įstatymas (1993 m.), Nekilnojamųjų kultūros vertybių įstatymas (1994 m.). Vėliau, kai buvo priimti įstatymai, pradėta manyti, jog saugomų teritorijų sistema yra kiek sudėtinga ir reikėtų ją tobulinti. Todėl 1997 m. atlikti nežymūs pertvarkymai: perregistruoti šalies draustiniai, o iki 2005 m. sistema dar papildyta Žuvinto biosferos rezervatu, 26 biosferos poligonais, 8 draustiniais, 3 atkuriamaisiais sklypais (Baškytė ir kt., 2006). Saugomų teritorijų steigimo procesas tęsiasi ir dabar.

Kalbant apie šiuolaikinę sistemą, negalima nepaminti Europos Sąjungos įtakos jos plėtrai. Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare (2004), įsipareigojo įgyvendinti Paukščių (79/409/EEB) ir Buveinių (92/43/EEB) direktyvų reikalavimus, plėtojant Europinės svarbos *Natura 2000* tinklą. *Natura 2000* tinklas Lietuvoje jau užima 12,07 proc. (Europos Komisija, 2012), tačiau plėtros procesas vis dar įgyvendinimo fazėje: steigiamos naujos teritorijos. *Natura 2000* teritorijų tvarkymui pradėti rengti gamtotvarkos planai. Pirmieji oficialūs gamtotvarkos planai pradėti rengti 2004, o dabartiniu metu jų yra gerokai daugiau šimto. Lietuvoje yra vertingų teritorijų tiek nacionaliniu,

tiek tarptautiniu mastu. Tą patvirtina faktas, jog kai kurios Lietuvos teritorijos yra įtrauktos į Pasaulio paveldo sąrašą (UNESCO, pagal Pasaulio paveldo konvenciją), keletas pakrantės teritorijų - į Baltijos jūros saugomų teritorijų sistemą (pagal Helsinkio konvenciją), dalis į - tarptautinės svarbos šlapynių sąrašą (pagal Ramsaro konvenciją).

Dabartinę saugomų teritorijų sistemą sudaro šios saugomos teritorijos: rezervatai (6), rezervatinė apyrbė (1), valstybiniai ir savivaldybių draustiniai (396), gamtos paveldo objektai (564), valstybiniai parkai (35), biosferos rezervatai (1) ir biosferos poligonai (28). Kitos teritorijos, kurios nepatenka į „ypač“ saugomų teritorijų kategoriją, bet pagal Saugomų teritorijų įstatymą (2001) irgi laikomos saugomomis yra: atkuriamieji sklypai (3), ekologinės apsaugos zonos.

Apibendrinant galime sutikti, kad teigiama gamtos saugos patirtis ir nuolatinis jos vystymasis skatina kurti naujas saugomas teritorijas, generuoja naujas jų formas. Ir bet koks jų rūšiavimas ar klasifikacija nebūna amžini, prisitaiko prie kintančių praktikos poreikių (Kavaliauskas ir kt., 1989). Tačiau tokia Lietuvos saugomų teritorijų klasifikacija dažnam atrodo gana paini ir sudėtinga. Pastaruoju metu atsiranda nemažai nuomonių, jog gremėzdiška saugomų teritorijų sistema sukuria daug konfliktų, nes teisės aktai prieštarauja vieni kitiems. Toliau bus apžvelgiamos išsiskiriančios mokslininkų, suinteresuotųjų ir atsakingų organizacijų darbuotojų nuomonės šiuo klausimu.

¹³ 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 1-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“ (Valst. žinios, 1992, Nr. 30-913)

2. DABARTINĖS SAUGOMŲ TERITORIJŲ SISTEMOS APŽVALGA

Pastaruoju metu yra pasirodę nemažai straipsnių, įvairių nuomonių, kritikuojančių saugomų teritorijų sistemą ir jos administravimą. Diskusijos vyksta tiek organizacijų lygmeniu (Aplinkos ministerija, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, aplinkosauginės nevyriausybinių organizacijos - NVO), tiek tarp pavienių asmenų (mokslininkų, visuomenės atstovų) sutariant, kad šiuolaikinis saugomų teritorijų valdymas reikalauja pokyčių.

Yra deklaruojama (Baškytė ir kt., 2006), jog Lietuvos saugomų teritorijų sistema – moksliskai pagrįsta. Moksliskumas grindžiamas tuo, kad sistema buvo pradėta formuoti pagal koncepcinę schemą, remiantis išsamia egzistuojančių duomenų analize bei parengiant pirmuosius saugomų teritorijų planavimo dokumentus. Šie žingsniai sietini su aktyvia tuometinio Vilniaus valstybinio universiteto mokslininkų gamtininkų veikla. Vėliau, plečiant saugomų teritorijų plotus, pasiūlymus steigti teritorijas teikdavo įstaigos, mokslininkai, visuomenės atstovai, moksliskai pagrindžiant teritorijų vertę, bet pripažįstama, jog „*būta ir gairių, kai kurių pasiūlymų pervertinimo, trūko bendros veiklos programos bei metodinio vieningumo*“ (Kavaliauskas ir kt., 1989). Todėl galima teigti, jog saugomų teritorijų sistema buvo pradėta formuoti moksliskai, bet dėl nuolatinės saugomų plotų plėtros ir metodinio vieningumo trūkumo, dabartinės sistemos moksliskai pagrįsta nereikėtų vadinti.

2.1. Mokslininkų ir suinteresuotųjų asmenų požiūrio apžvalga

2005–2006 m. kartu su užsienio mokslininkais (Ahokumpu ir kt., 2006), buvo atliktas „Lietuvos saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimas“ pagal tarptautinę greitojo vertinimo RAPPAM metodiką. Ataskaitoje paminėta, jog nacionalinės saugomų teritorijų kategorijos neatitinka Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) klasifikavimo, nors zonavimo lygmenyje atitikimas yra. Pastebėta, kad Lietuvos saugomų teritorijų sistemoje labiausiai akcentuojamas kraštovaizdžio išsaugojimas, nes pagrindė vyrauja kraštovaizdžio vertybės, lėmusios tinklo suformavimą iš santykinai didelių ir vientisų teritorijų. Atlikta institucijų darbuotojų apklausa parodė, kad direktijos ir NVO nesutinka su argumentu, jog saugomų teritorijų sistema yra suplanuota ir tikslinga, todėl tai sustiprina abejones dėl tinklo visapusiško mokslinio pagrįstumo. Vertintojai atkreipė dėmesį, jog ateityje, *Natura 2000* teritorijų tvarkymo specialistų skaičių reikės didinti ir todėl patariama toliau laikytis taktikos priimant į darbą daugiau darbuotojų. Pastebėta, kad Lietuvoje saugomų teritorijų valdymo (administravimo) sistemoje yra daug atsakingų padalinių, kurie valdo palyginus nedideles saugomas teritorijas. Todėl buvo išsakyta pozicija dėl organizacijos restruktūrizavimo pasiūlant formuoti stambesnius padalinius, nes tai padėtų padaryti darbą efektyvesnį bei žymaus lėšų padidinimo. Be greitojo tvarkymo efektyvumo vertinimo, auditus dar yra atlikusi Valstybės kontrolė: „*Natura 2000* tinklo steigimas Lietuvoje“ (2006 m.) ir „Kultūros paveldo administravimas“ (2009 m.). Auditoriai

patvirtino, jog įsteigtose saugomose teritorijose esama nemažai spragų, kurias reikia spręsti ir atsakingoms institucijoms pateikė rekomendacijas. Tačiau jie nenagrinėjo klausimų, susijusių su saugomų teritorijų klasifikacija ar jų plotų pagrįstumu.

Galima rasti nemažai Lietuvos mokslininkų pasisakymų dėl Lietuvos saugomų teritorijų sistemos problematiškumo. Pasak prof. V. Rudzkienės (2011), tokia saugomų teritorijų sistema yra labai paini ir sudėtinga: „*Lietuvos saugomų teritorijų sistema (įteisinta Saugomų teritorijų įstatymu) ypač paini ir sudėtinga. Ji neturi nieko bendra nei su pasaulyje pripažinta Pasaulinės gamtos apsaugos organizacijos IUCN klasifikacija, nei su loginiais valdymo principais*“. Nes pagal esamą klasifikavimą, „*Lietuvos saugomų teritorijų sistema dalinama į keturias dalis, šios, savo ruožtu, į aštuonias dalis, o šios dar į 11 dalių*“ (prof. Rudzkienė, 2011). Jos teigimu, tokioje sudėtingoje sistemoje sunku susigaudyti, todėl nereikėtų stebėtis, kad saugomų teritorijų valdymą nuolat lydi konfliktai. Kalbant apie klasifikaciją, P. Mierausko teigimu, Lietuvoje saugomos teritorijos yra „*specifiškai suskirstytos į atskiras grupes. Vieną grupę sudaro skirtingų tikslų saugomos teritorijos, dėl to sunku nustatyti, kokiai IUCN tvarkymo kategorijai gali būti priskiriama viena ar kita teritorijų grupė*.“ (Mierauskas, 2012). Kadangi teritorijoms nėra išskirta nei apsaugos ar steigimo tikslų, nėra tvarkymo principų, tai tik dalis saugomų teritorijų galėtų būti priskiriamos vienai ar kitai IUCN kategorijai. Tačiau įdomu tai, kad interneto tinklapyje¹⁴, kuriame galima rasti valstybių pateiktą informaciją

apie jų saugomas teritorijas, beveik visos Lietuvos saugomos teritorijos yra vaizduojamos priskirtos kuriai nors IUCN (I-VI) kategorijai. Remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos tinklapyje¹⁵ esančia informacija, minėtam puslapiui informaciją teikė ir įvairių šalių vyriausybės, tačiau tinklapyje nedetalizuojama, pagal ką atliktas Lietuvos saugomų teritorijų suskirstymas. Tenka pripažinti, kad Lietuvoje nesant Saugomų teritorijų strategijos (2010 m. Saugomų teritorijų valdymo programa¹⁶ nebaigta), valdymas vyksta „*ne sistemingai ir nuosekliai, o pagal atsitiktinius ir kasdienius poreikius*“ (Mierauskas, 2012). Teisininko J. Lipavičiaus, tyrinėjusio teisinį režimą Europos Sąjungos saugomose teritorijose, požiūris panašus: jo nuomone, Lietuvos „*įstatyminė bazė, reglamentuojanti saugomų teritorijų teisinį režimą, sudėtinga ir paini net sąvokų lygmenyje, esama daug prieštaravimų*“ (Lipavičius, 2008). Tą patvirtina ir J. Raudonytė (2009) sakydama, jog „*nemažai problemų, susijusių su ūkine veikla, valstybiniuose parkuose kyla dėl teisės dokumentų nesuderinamumo*“. Kiti autoriai (Lazdinis, Šaltenytė, 2011), nagrinėję Lietuvos ir tarptautinius teisės aktus, priėjo prie išvados, jog Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra ganėtinai sudėtinga, ir kartais kai kurių saugomų teritorijų apibrėžimai neatitinka tarptautinių susitarimų. P. Mierauskas (2004) įvertinęs Lietuvos rezervatų atitiktą tarptautiniams reikalavimais, nustatė eilę neatitiktčių. Tai nėra gerai, nes sudaro keblumų identifikuojant teritorijas ar

¹⁴ www.protectedplanet.net

¹⁵ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Interneto prieiga. http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=985

¹⁶ Aplinkos ministerija. Interneto prieiga http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9898

pagrindžiant saugomų teritorijų išskyrimo reikalingumą, todėl sukelia įtampą tarp aplinkosaugininkų ir visuomenės. Dar 1989 m. prof. P. Kavaliauskas, savo knygoje „Lietuvos draustiniai“ yra pastebėjęs, kad jau tuomet saugomų teritorijų klasifikavimas, tai yra logiškas skirstymas bei supratimas, apskritai „*nėra jau toks paprastas, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio.*“ Dėl to nereikėtų stebėtis, kad dažnam yra sunku susigaudyti.

Dėl įvairių draudimų ir ribojimų, žemių naudotojams ir valdytojams neretai atrodo, kad visa Lietuva yra paversta praktiškai viena saugoma teritorija, o miškai galėtų tapti dar viena saugomų teritorijų rūšimi. Kai kurie suinteresuotieji asmenys¹⁷ laikosi nuomonės, jog saugomų teritorijų įstatymuose nepaisoma hierarchijos principo, įteisinto Konstitucijoje, o saugomų teritorijų valstybės kadastrė nėra pateikiama pilna ir objektyvi informacija, kiek iš viso šalyje yra saugomų teritorijų, kurios įvardintos Saugomų teritorijų įstatyme (2001), nes jose „*taikomas įstatymu numatytas teisinis reglamentavimas, privačios nuosavybės naudojimo apribojimai ar draudimai*“ (t. y. ekologinės apsaugos zonos, buferinės apsaugos zonos, paviršinio vandens telkinių apsaugos zonos, gamtinis karkasas – *aut. pastaba*). Jų manymu, visuomenė yra klaidinama parodant ne visus saugomų teritorijų plotus. Nuo pat saugomų teritorijų steigimo pradžios Lietuvoje saugomų teritorijų plotai didėja, sukeldami vietos gyventojų nepasitenkinimą ir priešišumą, o tai įtakoja saugomų gamtos ir kultūros vertybių apsaugą, vykdomų gamtosaugos priemonių efektyvumą.

¹⁷ Lietuvos miško savininkų asociacija. 2011. Kreipimasis „Dėl saugomų teritorijų valstybės kadastro“. Nr. 29.

Toliau pateikiama kai kurių problemų, mažinančių saugomų teritorijų sistemos efektyvumą, analizė. Tai tik maža dalis egzistuojančių trūkumų, tačiau jie patys svarbiausi.

2.2. Mažėjantis valdymo efektyvumas – problemų analizė

Saugomų teritorijų sistemos valdymo efektyvumo užtikrinimas yra viena didžiausių problemų. Tam, kad saugomų teritorijų sistema funkcionuotų efektyviai, reikalingas aktyvus vietinių gyventojų ir suinteresuotųjų asmenų įsitraukimas bei savalaikis numatytų tvarkymo priemonių vykdymas. Tačiau problema kyla dėl stygiaus priemonių, kurios padėtų vystyti konstruktyvų dialogą su vietiniais gyventojais ir suinteresuotaisiais asmenimis, tokiu būdu būtų galima išvengti konfliktų kilimo (pvz. funkcionuojanti kompensacijų sistema).

Vienas svarbiausių uždavinių yra spręsti egzistuojančius konfliktus su suinteresuotais asmenimis tuo pačiu užtikrinant efektyvią saugomo paveldo vertybių apsaugą. Praktika rodo, jog konfliktų priežasčių pasitaiko įvairių: 1) suinteresuotieji asmenys skundžiasi, kad nėra įtraukiami į darbo grupes, susirinkimus, kai yra svarstomi su saugomomis teritorijomis susiję klausimai; 2) saugomų teritorijų gyventojams neleidžiama dalyvauti gamtosauginėje veikloje; 3) nesutarimai dėl saugomų teritorijų draudimų, nes griežti reikalavimai trukdo ūkinei veiklai, todėl kenčia konkurencingumas, gyventojai palieka kaimus ir išvyksta; 4) vietiniams žmonėms nekompensuojami nuostoliai, kurie gyvena valstybės saugomuose plotuose ir dėl to turi apribojimų (Mierauskas, 2010).

Antra kryptis, dėl ko mažėja efektyvumas gali būti įvardijamas per mažas visuomenės švietimas. Gyventojai net nežino, kokių saugomų vertybių yra jų gyvenamoje teritorijoje ir kaip jos turi būti saugomos. Reikalingas ryšio su vietos žmonėmis stiprinimas, didesnio dėmesio skyrimas ir informacijos teikimas, nes jiems sunku susigaudyti teisės aktų gausoje, trūksta žinių apie tai, kur jie galėtų važiuoti ir į ką kreiptis dėl kylančių problemų, susijusių su jų veikla saugomoje teritorijoje.

Kita problema, turinti tiesioginę įtaką gamtosaugos priemonių vykdymui, yra lėšų trūkumas, nuo kurio priklauso ne tik darbų vykdymas, bet ir jų tęstinumo užtikrinimas.

Visuomeninė kraštovarkos draugija¹⁸ pažymi, kad valstybės saugomų teritorijų valdymo aparatas (apie 600 etatų) yra per didelis, o lėšos naudojamos neracionaliai - „*planavimui, perplanavimui, <...> dokumentų kaitaliojimui*“. Didelė problema yra ta, kad didesnė dalis lėšų yra skiriama teritorijų planavimams ir planų pakeitimams (perplanavimams).

Apibendrinant išvardintas pagrindines valdymo efektyvumą mažinančias priemones, galima daryti išvadą, kad didžiausią įtaką priemonių efektyvumui turi suinteresuotieji asmenys ir vietos gyventojai, todėl yra labai svarbu su jais palaikyti gerus tinkamus ryšius.

2.3. Žingsniai link saugomų teritorijų valdymo tobulinimo

Aplinkos ministerija pripažįsta¹⁹, jog dalis visuomenės galvoja, kad saugomos teritorijos Lietuvoje užima per didelę dalį. Pasak jų, tokią nuomonę formuoja pasitaikantys konfliktai dėl pažeidimų saugomose teritorijose, švietimo šiais klausimais trūkumas ir saugomų teritorijų įstatymo nuostatos. Aplinkos ministerija sutinka, kad kitų Europos valstybių gamtos apsaugos įstatymuose, tokios teritorijos kaip, pvz. ekologinės apsaugos zonos, nepriskiriamos saugomoms teritorijoms. Tai yra priežastis, kodėl oficialioje statistikoje jos neregistruojamos: „*Oficialioje statistikoje Europoje ir Lietuvoje apie saugomas teritorijas pateikiami duomenys tik apie teritorijas, kurios patenka į Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) suformuluotas šešias (I-VI) saugomų teritorijų kategorijas*“. Bet reikia pastebėti, kad Aplinkos ministerija nėra pateikusi atitiktens vertinimo, kur būtų nurodyta, kurios Lietuvos saugomos teritorijos patenka į IUCN nustatytas kategorijas.

Sutikdama, jog Saugomų teritorijų įstatymas yra tobulintinas, Aplinkos ministerija dalyvauja rengiant įstatymo pakeitimus. Parengto Saugomų teritorijų ir jų ekologinių zonų įstatymo projekto (2012) aiškinamajame rašte²⁰ konstatuojama, jog saugomų teritorijų įstatymas „*neracionaliai reglamentuoja veiklą saugomose teritorijose*“, neaiškiai apibrėžia savininkų ir valdytojų teises bei „*kitus aspektus*“. Paminėta, kad tai pačiai saugomai teritorijai gali būti taikomi net

¹⁸ Asociacija „Visuomeninė kraštovarkos draugija“ (VKD), įkurta 2009 m. Krekenavoje, Pakenėžio r. vykusiame suvažiavime.

¹⁹ Aplinkos ministerija. Interneto prieiga. http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9898

²⁰ Projekto, reg. Nr. XIP-4052, XIP-4053 aiškinamasis raštas.

penkių rūšių poįstatyminiai teisės aktai, todėl tokia gausa kelia „*teisinio reguliavimo problemų dėl galimo nuostatų neatitikimo*“. Bet naujasis Saugomų teritorijų ir jų ekologinių zonų įstatymas nebuvo priimtas, atlikti nežymūs papildymai dėl draudimų auginti ir dauginti genetiškai modifikuotus organizmus, augalus ir jų sėklas, įsigaliosiantys nuo 2013 m. Bandytus tobulinti Saugomų teritorijų įstatymą rodo didelė įstatymo projektų gausa. Duomenų bazėje galima rasti 37 Saugomų teritorijų įstatymo projektus nuo 1994 metų, iš kurių 5 – pateikti 2012 metais. Toks įstatymo projektų skaičius rodo, jog yra skiriamas didelis dėmesys saugomų teritorijų problemoms spręsti, bet tuo pačiu kuria sumaištį ir gali sąlygoti tam tikrų nuostatų prieštaravimus ar dubliavimąsi.

Aplinkos ministerija reaguoja į vertinimų išvadas bei skundus dėl netinkamo saugomų teritorijų administravimo: ji teikia paaiškinimus, organizuoja posėdžius ir šaukia darbo grupes, dalyvauja rengiant įstatymų pataisas, bet nesiima radikalių perrainų. Prieš keletą metų (2009 m.) netgi buvo suformavusi ekspertų darbo grupę²¹, kurie įvertintų esamą situaciją bei pasiūlytų optimaliausią restruktūrizacijos variantą efektyvumui padidinti. Kitame skyriuje aptarsime jų svarstytus pertvarkos variantus.

3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ ADMINISTRAVIMO PERTVARKYMO VERTINIMAS

Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-204, 2009 m. buvo sudaryta darbo grupė,

parengusi Saugomų teritorijų direkcijų veiklos efektyvumo didinimo koncepciją, kurioje nagrinėjo esamą saugomų teritorijų sistemos administravimo situaciją ir pateikė savo išvadas (Saugomų teritorijų ..., 2009). Joje buvo pasiūlyti keturi galimi administravimo pertvarkos modeliai: vidinis pertvarkymas, dalinis centralizavimas, dalinis regionalizavimas ir pilnas regionalizavimas.

Koncepcijos nuostatuose pabrėžiama, jog regioninių parkų direkcijoms trūksta finansavimo, specialistai daugeliu atveju dirba padidintais krūviais. Teigiama, jog specialistai dirba ir po darbo bei savaitgaliais. Dar pačioje pradžioje yra atmetamas vienas iš svarstytiųjų variantų - „pilnas regionalizavimas“, kuris buvo pasiūlytas Aplinkos ministerijos valdymo tobulinimo grupės, kaip prieštaraujantis visuomenės poreikiams stiprinti komunikavimą su vietos bendruomenėmis. Situacijos vertinimo principuose nustatoma, kad bus siekiama „*kurti, o ne griauti*“ ir „*orientuojamasi į veiklas, reikalaujančias mažiausiai lėšų*“. Tai suponuoja, kad esminių pokyčių administravime bus siekiama išvengti. Be to, ne kartą tekste minima „sunkmečio periodo“ sąvoka nusako orientavimąsi ne į administravimo efektyvumo didinimą, o į lėšų taupymą.

„Vidinio pertvarkymo“ modelyje siūlyta atlikti nežymius valdymo pertvarkymus: kelių direkcijų reorganizavimą, darbuotojų skaičiaus mažinimą, direkcijų inspektorių orientavimą į prevencinę veiklą ir jungtinių tarybų įtakos išplėtimą. Siekiant sumažinti 20 proc. išlaidų, pasiūlyta nuolatiniam darbui nepriimti naujų darbuotojų, mažinti esamus, eiti nemokamų atostogų dirbantiems ir sumažinti krūvius. Nors situacijos vertini-

²¹ Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-204, 2009 m.

me šioje koncepcijoje buvo paminėta, jog darbuotojai dirba „*padidintais krūviais*“. Taip pat neatsižvelgta į saugomų teritorijų valdymo efektyvumo vertinimo pagal RAPPAM metodiką išvadą, jog saugomų teritorijų skaičius didėja, todėl „*joms prižiūrėti reikės priimti daugiau specialistų*“.

„Dalinio centralizavimo“ modelio esmė paremta finansų valdymo centralizavimu panaikinant finansininkų etatus direkcijose ir sukuriant papildomas vietas Valstybinėje saugomų teritorijų tarnyboje. Tačiau neapsvarstyta galimybė palikti dalį finansininkų esamose vietose, bet perskirstyti esamą krūvį ir organizuoti darbą nuotoliniu būdu. Paprastai regionuose darbo jėga yra pigesnė nei šalies sostinėje. Taip pat išlieka kelių direkcijų reorganizavimo idėja.

Trečiojo modelio „dalinis regionalizavimas“ pagrindinė mintis perduoti valdymą (finansų, viešųjų pirkimų organizavimą, turto priežiūrą, teisės ir personalo tvarkymą) penkioms saugomų teritorijų direkcijoms ir VSTT. Tačiau iškart nurodoma rizika, jog komplikuosis ES lėšų įsisavinimas, prasitęstų viešųjų pir-

kimų organizavimas, nebūtų galimybės gauti lėšų patalpoms įsigyti ar nuomoti regionuose, o kvalifikuoti direkcijų specialistai greičiausiai nesikeltų į regionų centrus, todėl bendros pertvarkymo išlaidos išaugtų.

Ketvirtasis pertvarkos modelis „pilnas regionalizavimas“ buvo pasiūlytas Aplinkos ministerijos valdymo tobulinimo darbo grupės: vietoj dabar esančių direkcijų įsteigti 4-6 valstybinių parkų direkcijas, proporcingai išdėstant parkų pasiskirstymą Lietuvos teritorijoje. Taip būtų sukurta trijų pakopų valdymo struktūra, kur aukščiausia valdžia priklausytų Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai. Koncepciją rengusi darbo grupė nepritarė šiam modeliui pateikusi tris stiprybes ir net 13 punktų modelio silpnybių. Išvardytos galimos neigiamos pasekmės, o kaip pavyzdys pateiktas Estijoje nepasiteisinęs regioninis valdymas. Pertvarkymui reikalingos išlaidos nevertintos, nes tai, jog jų reikės daugiau nei kitiems pertvarkos variantams yra „*akivaizdu, net ir neatlikus detalių ekonominių skaičiavimų*“.

1 lentelė. Keturių pertvarkymo modelių palyginimas

Modelis	Naikinama etatų	Sutaupoma lėšų (tūkst. Lt/per kiekvienus metus)	Taupymo efektas būtų pasiektas
Vidinis pertvarkymas	85,4	4224,2	2009 m. pab.
Dalinis centralizavimas	38,5	1400,0	2010-02-01
Dalinis regionalizavimas	~15	481,0 (pradžioje išl. padidėtų)	2010-03-01
Pilnas regionalizavimas	nesvarstoma	išlaidos būtų didžiausios	nesvarstoma

Išanalizavus svarstytus pertvarkymo variantus, galima teigti, jog modeliai buvo vertinami daugiausia dėmesio skiriant į lėšų taupymo dydį, keistinių teisės aktų sąrašą ir kaip greitai būtų galima pasiekti taupymo efektą (1 lent.). Net 8 kartus koncepcijoje minimas „sunkmečio“ terminas patvirtina lėšų taupymo svarbą. Nebuvo analizuojama, kaip pertvarkymai prisidėtų prie gyvosios gamtos išsaugojimo ar saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo. Darbo grupė savo išvadose rekomendavo pirmąjį pertvarkos modelį „Vidinis pertvarkymas“, kuriame siūlyti nežymūs vidiniai administravimo keitimai. Čia reikia pastebėti, kad nauji organizacijos valdymo instrumentai negarantuoja, jog bus užtikrintas valdymo efektyvumas. Pirmiausia turėtų būti atlikta problemų, trikdančių efektyvią saugomų teritorijų sistemos veiklą, analizė. Nagrinėdama valdymo modelius darbo grupė neatliko išsamaus ir visapusiško jų vertinimo, todėl radikalūs sprendimai negalėjo būti priimti. Detalūs vertinimai, grupės manymu, turėtų būti atlikti ES struktūrinių fondų lėšomis pagal projektą „Saugomų teritorijų viešojo administravimo sistemos tobulinimas“ ir, jeigu reikėtų, tuomet galima daryti esminius pertvarkymus. Paieškojus minėto projekto, randame, kad Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba 2010 m. pasirašė „Saugomų teritorijų sistemos vidaus administravimo tobulinimas“ finansavimo ir administravimo sutartį. Tačiau pagal šį projektą pagrindinį dėmesį numatyta skirti finansų valdymo ir apskaitos sistemos diegimui šioje tarnyboje ir saugomų teritorijų direkcijose. Projektui skirta apie 1 mln litų. Panašu, jog artimiausiu metu neplanuojama centralizuoti finansų valdymo atleidžiant finansininkus saugomų teritorijų direkcijose.

Taigi, galime pagrįstai teigti, kad saugomų teritorijų institucijoms yra iššūkis sukurti tokią aplinką, kad būtų efektyviai realizuotas turimas išteklių potencialas ir būtų užtikrinta tinkama gamtos ir kultūros paveldo vertybių apsauga. Nors tarp atsakingų asmenų ir mokslininkų kyla diskusijų apie dabartinio administravimo modelio tinkamumą, bet yra sutariama, kad administravimą būtina tobulinti. Diskutuojama daug, tačiau akivaizdu, kad konkretūs veiksmai nėra atliekami, vengiama permainų. Tuo tarpu saugomų teritorijų plotas toliau didėja nuolat steigiant naujas teritorijas (pvz., *Natura 2000*, miško genetinius draustinius). Todėl natūralu, jog efektyvaus valdymo klausimas bus vis aktualesnis.

IŠVADOS

1. Atkūrus nepriklausomybę Lietuvos saugomų teritorijų sistema pradėta formuoti pagal koncepcinę schemą ir parengiant atskirų saugomų teritorijų planavimo dokumentus, tačiau ne visada buvo pagrindžiama moksliniais duomenimis bei nebuvo atliktas teritorijų ekologinis vertinimas. Taip pat nebuvo atlikta mokslinių tyrimų, kurie nustatytų, ar šiuolaikinė saugomų teritorijų sistema yra moksliskai pagrįsta ir ar ją galima tokią laikyti. Steigiant saugomas teritorijas vienas iš svarbiausių kriterijų buvo kraštovaizdžio vertybės, tačiau biologinė įvairovė nebuvo prioritetas, dėl to tokie principai nesusiderinami su Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos reikalavimais.
2. Sukurta saugomų teritorijų sistema yra sudėtinga ir paini, dėl to yra ne-

- suprantama nei specialistams, nei suinteresuotiesiems asmenims bei visuomenei. Nesant atskirų saugomų teritorijų stegimo ir tvarkymo tikslų yra objektyviai sunku atskiras kategorijas priskirti vienai ar kitai tarptautinei kategorijai. Dėl to Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra problematiška laikyti atitinkančią Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos reikalavimus. Būtina peržiūrėti šalies saugomų teritorijų įstatymą, klasifikaciją, įvertinti saugomų teritorijų mokslinį pagrįstumą ir pateikti vertinimą, kurios nacionalinių saugomų teritorijų kategorijos atitinka Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos kategorijas.
3. Saugomų teritorijų valdymas nėra efektyvus ne tik dėl netinkamai taikomų reikiamų priemonių, bet ir dėl neadekvataus suinteresuotųjų asmenų ir vietos gyventojų įtraukimo į tvarkymo procesą. Efektyviam valdymui trykdys yra ne tik neveiksmingas lėšų panaudojimas, bet ir brangiai kainuojantis teritorijų perplanavimas, o ne lėšų skyrimas konkrečių tvarkymo veiklų įgyvendinimui. Suinteresuotųjų asmenų ir vietos gyventojų nepakankamas įtraukimas į planavimo procesą taip pat yra neefektyvaus valdymo pavyzdys.
 4. Planuota saugomų teritorijų sistemos pertvarka nedavė teigiamų rezultatų pasirenkant vidinės pertvarkos modelį. Sistemos valdymas liko nepakitęs ir neefektyvus. Pirmiausia turėjo būti atliktas išsamus ir visapusiškas sistemos vertinimas ir tik tuomet daromi sprendimai. Tiek Aplinkos ministerija, tiek Vals-

tybinė saugomų teritorijų tarnyba svarsto valdymo problemas, rengia įstatymų projektus, formuoja darbo grupes, tačiau žymių pokyčių neskuba daryti. Dėl to galima daryti išvadą, jog yra laikomasi konservatyvios pozicijos - nenorima pakeisti nusistovėjusios saugomų teritorijų valdymo sistemos. Tokiu būdu buvo nepakankamai atsižvelgta į atlikto tarptautinio vertinimo bei Valstybės kontrolės audito išvadas.

LITERATŪRA

1. Ahokumpu A., Brueggemann J., Gulbinas Z., Kotimäki T. 2009. *Lietuvos saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo įvertinimas*. PHARE projekto „Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos institucijų gebėjimų stiprinimas bei valdymo modernizavimas“ ataskaita“. Vilnius: Gilija.
2. Baškytė R., Bezarus V., Kavaliauskas P., Klimavičius A., Raščius G. 2006. *Lietuvos saugomos teritorijos*. Kaunas: Lututė.
3. European Commission. 2012. *Natura 2000. Nature and Biodiversity Newsletter*, No. 32.
4. International Union for Nature Conservation (IUCN). 2010. *50 Years Working for Protected Areas: a brief history of IUCN World Commission on Protected Areas*. Gland: IUCN.
5. Kavaliauskas P., Gudavičius H., Krupickas, R. 1989. *Lietuvos draustiniai*. Kaunas: Šviesa.
6. Lazdinis I., Šaltenytė A. 2011. Biologinės įvairovės apsaugos reglamentavimas: Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai. *Darna us vystymosi strategija ir praktika*, 1 (5): 27-38.

7. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. 2006. *Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje*. Valstybinio audito ataskaita. Vilnius.
8. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. 2010. *Kultūros paveldo išsaugojimas*. Valstybinio audito ataskaita.
9. Lipavičius J. 2008. *Saugomų teritorijų teisinis režimas Europos Sąjungos šalyse*. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas.
10. Mierauskas P. 2012. *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
11. Mierauskas P. 2010. Suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme. *Socialinių mokslų studijos* 3 (7): 125 – 143.
12. Mierauskas P. 2004. An evaluation of the management of strict nature reserves in Lithuania and their correspondence to international requirements. *Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba* 3 (29): 62 – 70.
13. Raudonytė J. 2009. Ūkinė veikla Lietuvos valstybiniuose miškuose. *Annales Geographicae* 42 (1–2): 67-77.
14. *Saugomų teritorijų direkčių veiklos efektyvumo didinimo koncepcija*. 2009. Aplinkos ministerija. Darbo grupės ataskaita.
15. Stasinas J., Jankevičius K. 2000. *Lietuvos aplinkosaugos raida*. Vilnius: ABO.
16. Šešelgis K. 1991 *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Mokslas.
18. Jungtinių tautų aplinkosaugos programa. 2012. Interneto svetainė: http://www.unep.org/iyb/boost_economy_protected_area.asp. [prisijungta 2012-09-30].
19. Lietuvos miško savininkų asociacija. 2011. Kreipimasis „Dėl saugomų teritorijų valstybės kadastro“. Nr. 29. Interneto prieiga. <http://www.lietuvosmiskai.lt>. [prisijungta 2012-0925].
20. Lietuvos miškų sąjunga. 2012. Saugomos teritorijos pasipildys miško 160 genetinių draustinių. Interneto prieiga. <http://www.forest.lt/go.php/lit/Saugomos-teritorijos-pasipildys-misko-160-genetiniu-draustiniu/3736>. [prisijungta 2012-09-25].
21. Rudzkiene V. 2011. Saugomų teritorijų gyventojai savo teisėmis primena baudžiauninkus. Interneto prieiga. <http://www.grynas.lt/aplinka>. [prisijungta 2012-09-28].
22. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. 2012. Interneto svetainės: www.vstt.lt, http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=18, http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=985. [prisijungta 2012-09-27].
23. Visuomeninė kraštovarkos draugija. 2010. Išplėstinio VKD valdybos posėdžio rezoliucija, Nr. VKD-7(R-1). Interneto prieiga. http://www.tm.lt/dok/Del_saugomu_teritoriju_rastas.pdf. [prisijungta 2012-09-20].

Interneto priegios:

17. Aplinkos ministerija. 2012. Interneto svetainės: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9898; http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9898 [prisijungta 2012-09-27].

Teisės aktai

24. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų ir ekologinių apsaugos zonų įstatymas. Įstatymo projektas. 2012. Nr. XIP 4052.
25. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP 4052, XIP-4053 aiškinamasis raštas. 2012.
26. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3902.

27. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2011 m. vasario 10 d. įsakymas Nr. IV-111. Viešojo administravimo tobulinimo tarpinstitucinio veiklos plano II skirsnio 1.2.2, 1.2.3, 2.1.3, 2.1.4, 2.1.5, 3.2.3 punktuose nurodytų priemonių įgyvendinimo projektų ir jų vykdytojų sąrašas. Valstybės žinios. 2011. Nr.: 20 -983. Internetinė prieiga: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=C9CF58E9-9EDB-4744-93CF-81B094AD1C73>. [prisijungta 2012-09-30].
28. Tarybos 79/409/EEB direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (Paukščių direktyva).
29. Tarybos 92/43/EEB direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (Buveinių direktyva).

DEVELOPMENT OF PROTECTED AREAS IN LITHUANIA: MANAGEMENT CHALLENGES

Asta Juknevičiūtė, Pranas Mierauskas

Summary

Protected areas are the base for conservation of natural and cultural heritage. There is an important need to ensure its' protection in all over the world, according to the principles of sustainable development. Such kind of development encourages coordination of activities of stakeholders, local communities, and saving our heritage in order to meet future generations' needs. Furthermore, effective management is an important tool of conserving natural and cultural heritage. Protected areas cover about 15.6 percent of Lithuania. However, there are disagreements about the meaning of the protected area.

What causes a of different understanding? Is the current management model of protected areas considered as the most effective? Is the system of protected Lithuanian areas so confusing that forms different opinions? The relevance of this topic is based on the questions which are recently discussed in Lithuania. These questions are related to validity of boundaries of protected areas. Were they based on scientific researches? These questions are discussed in the article.

In the first part a review of the history of protected areas' network in Lithuania is presented, focusing on its development and changes. The second part intends to contemporary challenges of the management of protected areas. In addition, the main reasons of decreasing effectiveness of the management of protected areas are revealed. According to reform models in 2009, which were considered to make changes in Lithuania's administration of protected areas, conclusions about the trends of management are made.

Keywords: *protected areas, management of protected areas, State protected areas service, models of reform.*

Doc. dr. Pranas Mierauskas yra Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo instituto docentas. Moksliniai interesai – saugomų teritorijų politika ir valdymas, ekologinis vertinimas, gamtosaugos politika, aplinkosaugos planavimas.

Asta Juknevičiūtė yra Mykolo Romerio universiteto doktorantė. Mokslinių interesų sritis – saugomų teritorijų valdymas.

Dr. Pranas Mierauskas is Associate Professor at Public Administration Institute, Mykolas Romeris University. Research interests – protected areas policy and governance, ecological evaluation, nature onservation policy, environmental planning.

Asta Juknevičiūtė is PhD student at Mykolas Romeris University. Research interests – protected areas governance.